

Het Driekoningenspel

Vertaling Jeanne Marie (Sanne) Bruinier

De kompany komt op en blijft op de achtergrond voor banken staan.

Volgorde: Engel, K. Melchior, K. Balthasar, K. Kaspar, Pagie, Maria, Josef, Viligratia, Herodes, Lakei, Hoofdman, Krijgsknecht, Schriftgeleerden, Duivel.

De Engel gaat naar voren.

De Enghel spreekt:

'k Treet voor uluyden sonder spot,
goên avond saamen gheve U god,
een goên avond ende geseghende tyt,
mooch ons van daarboven syn toegeseyt.
Agtbaare, seer vroede, goetgonstighe heren,
oock deugtsaame vrouwen ende joncvrouen in alle ere,
wilt altegaar niet euvel duyden
dat wij ons spel vertoonen voor uluyden.
Tgeen dat ghy voor u oogh sult sien
is niet versintsel van onsiên,
noch ook van heidens uytgedocht
maer deur de heylighe scrift gebrogt;
van hoe Christus quam, ons menschen ten troost,
oock vand'albekende wysen van oost -
Sy synder gecomen een varre toght
so als elck reyersman wel kennen moght -
Sy synder nae Hierusalem geteghen
en vraegden naet kindeken alder wegghen.
Herodes heytet mit droefnis vernomen
en hiet de geleerde priesters comen;
die sullen hem segghen sonder verlaet
wat inder heylighen scrifte staet.
So ghy bereyt syt en het aen wilt hooren,
swyght stil en open wyt u ooren.

(Engel terug naar de achtergrond. Duivel brengt konings zetel. Pagie geleidt K. Melchior naar de zetel.)

Coningh Melchior spreekt:

Myn gattercompas end instrumenten goet
haestelyc, pagie, hende bringhen doet,
der heemlen gloria reickt boven dien
gins blinckt een star so noyt en wiert gesien:
daor Uenus mit Sonne doet consamaneren
staet iet veurt oogh als nimmer te veuren:
een overschone helle schyn!
van waer mach dit gestarnt wel syn?
't en is niet byster veer geleghen,
dit is certeyn een heyligh teken.
Te middenst sienick eene maagt,
die claorelyc een kindeken draegt,
de helle glans van heur gelaet,
het ligt der starre te boven gaet;
oock doet sy nieuwers stille staon
doch sneller ende sneller rontsomme gaon.
Het kind dwelc de joncvrou draegt
ick schou't beweeght hem telken staeg.
Te duyden wat wonder verschynt aldus,
roept, pagie den mathematicus

of hy mogt verclaeren wattet bediet
dat men de maegt met, een kindeken siet.

Pagie spreeckt:

Ghenadighe coninck, u woort ic wel verstaet;
ic bringh u schielken Viligratia.

(Pagie haalt Uiligratia.)

Coningh Melchior spreeckt:

Myn Viligratia, duydt ghy my ginse sterre?

Viligratia spreeckt:

Ghenadighe coninck, dit sy van my verre,
doch willec de profeten consamaneren
oftic uyt haor welligt iet dedecere.

(V. bladert in zijn boek.)

Jesaia den profeet spreeckt inderdaet
van dat in Betlem te geschieden staet:
Een coninck daer alras geboren worden sal,
Messias van der aert ent gants heelal.

Coningh Melchior spreeckt:

't Coomt my te veur oft woort van den profeet
alree in Betlem sich vervullen deet,
dies willic naesteiyc bedencken
wattic het kindeken sal schencken?
een somme gouts houdic bereyt,
gout voegt eens coninghs majesteit,
den coningh oock der aert ent gants heelal,
ic hope hy my des ghenadich wesen sal.
Gaet hene ende sorght mit vlyt, myn pagie,
dat al bereyt wort veur de pelgrimagie;
en voert ghy, Viligratia 't regiment
totic die reyse heb gebrogt ten end.

Viligratia spreeckt:

Ghenadighe coninck, nae u content
willic hier voeren het regiment.

(K. Melchior, Viligratia en Pagie af. Duivel maakt de zetel voor K. Balthasar gereed.)

Coningh Balthasar spreeckt:

Huy morghen bragt myn hofstoet my de konde
hoe dat sich deuse nagt een wonder toonde.
Een vreemt gestarnt van selsaam claeren schyn
daor in een joncvrou deet verschenen syn,
mit haor een coninck vander aert ent gants heelal;
het voeght dat men hem wierooock offren sal;
een kindelingh so lieflyc teer,
voorwaar sulck dingh en sach men nemmermeer.

(Tot het publiek sprekend.)

Doet op de weggen ende straeten gaen
en deuse star ent wonder gaode slaen
so speurt ghy alte wel dattet waarlyc leyt
gelyck myn hofstoet my heeft an geseyt.
O nimmer en hoordic, veur ofte nae
dat bewaerheyt wier sulcke historia:

een joncvrou reyn, moeder te selfder tyt,
heur kindelingh coninck arm ende ryc!
Nae Betlehem doet het gestarnt ons wysen
als souden wy algaoder daor henerr reysen.
Niet en deurgront ic sulck geheimenis
dwelc by den scriftgeleerden claer te vinden is
sonder man geboren een kindekyn,
een coninck der joetsen sal hy syn.
Dies willic op staon morghen mitten dach
ende sien offic het kindeken vinden mach.

AF

(Duivel maakt de zetel voor Koning Kaspar gereed.)

Coningh Kaspar spreeckt:

O wonder groot, hoochste verheuchenis,
diewyl eenmael de tyt gecomen is
en den messias, langh begeert, nu is geboren
van eener maegde uytvercoren.
Aldus doet een gestarnt ons leren,
welc teken men sal respecteren
mids de historie hier deur wiert vervult
die by den joetsen als verdightsel geldt.
Sy soeken alder weggen mit groot misbaer
offet oock ieuwerinc te vinden waer.
Wat efter salt geschenck end offer syn
daor met het kinde wel te vre mogt syn?
Wyl hy een coninck is der aert ent gants heelal
is mir de gave so men brenghen sal.
Mit alsulck offer willic tot hem gaen
en hope voor het kind daor met bestaen.

AF

De kompany singht: (lied 1)

*Der wysen starre blinckt ons claer,
den hoochsten coninck moet voorwaer
op aertryc syn gecomen.
Och wysen, goede wysen, seght
de waerheyt ons voor oghen leght
vanwaer hebt ghy vernomen?
ylt nu, ylt
van hende en verre
mitter sterre
tottet kinde,
ylt den coninck der ere vinden.*

(Koning Melchior, afgehaald door de pagie, komt op.)

Pagie spreeckt:

Ghenadigste coningh, vreemt volleck sonder tal,
welcs doelwit onbekent, u dra gemoeten sal,
het schynt daor sy een coninck mit haorlieden
als over ons doet heerschen ende gebieden.

Coningh Melchior spreeckt:

So willic toeven een cort termyn
tot sy alhier sullen gecomen syn.
(De twee koningen komen ieder van een kant op.)

Coningh Melchior spreeckt:

Myn eedle heren, weest gegroet,
waor hene staet u sin, hert ende moet?

Coningh Balthasar spreeckt:

Weest gegroet myn here, end u hofstoet daor neven,
(pagie buigt)

waor dogt u caravaen haor henen begheven?

Coningh Melchior spreeckt:

Myn eedle here, heuschelyck danck
tot Hierusalem gaet onsen ganck.

Coningh Kaspar spreeckt:

Soot u ghelieve, seght my aen
Wat doet u nae Hierusalem op gaan?

Coningh Melchior spreeckt:

In Jesaia men claerlyc gescreven vint
hoe dat een schoon ende arrom kint
in Betlehem geboren worden sal,
een coninck seffens vander aert ent gants heelal.
Nu wiertet deur de sterre openbaer,
hoe oft geschiet is wonderbaer,
naedien geringhe tyt te voren
bereyts dit kinde is geboren.

Coningh Balthasar spreeckt:

Mit waarheyt magh ic segghen ist al gelyck
toe gegaon in myn coninckryck.
Een star is ons aldaor verschenen
daor in een joncvrou stond, een kint mit eenen
hier deur coomt aen den lighten dach
tgeen onder den heydens verborghen lagh.

Coningh Kaspar spreeckt:

Dit selve heeft my op de baen gebragt,
dat hoochelyc een wonder wort geagt,
hier omme wy van herten seere -
mogtet so syn - het vinden begeren.

(De Engel gaat langzaam naar de achtergrond.)

Coningh Melchior spreeckt:

Doch, nu de starre schier verdween
dwelc ons ten teken blonck voorheen
en wy in deusen wegghen ende straeten
op geen middelen ons en dorren verlaeten,
oock niet en weten nae wellecken kant
in dit gants onbekende lant, -
so en willenme de reyse niet beënden
en nae Hierusalem ons heen wenden,
of wy in gintser stede welligt niet
en vernamen een naeder berigt.

De drie Coninghen singhen achter den Enghel gaende (lied 2)

*Drie coninghen tyen, de starre veur an,
tot Betlehem isser de starre gegaen
en heytse beduyt*

*waer 't kindeken leyt,
daer bleve de starre stil staen.*

(Pagie leidt de kompany tot achter de koningen.)

De kompany singht ommegeende: (lied 3)

*Ter tyt Herodis regiment
syn wysen uyt en oriënt
gecomen veur Hierusalem
an toen Christus reets op aerden quam,
en vraegden alder wegghen snel
waer geboren sy die in Israël
nae de joetse profety'n
de nieuw coninck soude syn.*

(Duivel brengt zetel van Herodes.)

Herodes treet op mitgaeder lackeye en spreeckt:

Bin ick eerst regt op een verbolghen
hy wagte hem veur de gevolghen!
Aerts ende gheestlyc hoochste hant
heeft myn hier in der joetsen lant
gemaakt tot coninck al temet
ende op de hoochste plaets geset.
Wy willen huyden regtspraak houden,
spreecken mit jongghen ende mit ouden,
die sullen treden al te mael
tot myn in myne conincks sael
waorc nae se wagt.

(Er wordt geklopt.)

Het klopt lackey
gaot sien wie daor gecomen sy.

Lackeye spreeckt:

Ghenadighste coningh, vreemt volc schier sonder tal
welcs doelwit onbekent, comt hende tot u sael,
veul heren ende coningghen doense bringhen,
sy moghten ons wel gants omringhen.
Mit costlycke kleedingh synse an gedaen,
vol stacie doense daor henen gaon.

Coningh Herodes spreeckt:

Vraegt opterstont uan waor sy comen
ende wat sy haor hebben veur genomen.

(Lakei gaat.)

Lackeye spreeckt tot coningh Melchior:

Ghy heren, conincklyc majesteyt
mocht weten waor veur ghy gecomen syt
in deuse stadt, alsoock het oort,
lant end geslaght daor toe ghy behoort.

Coningh Melchior spreeckt:

Wy syn al tsaam uan conincklycken standt,
twee onser uyt Scheba, eenen uyt Morenlandt;
isset coningh Herodi nae den sin
so quamen wy gheern tot syn' edelheyt in.

Coningh Herodes spreeckt:

Laotse in myn losament sonder verdrach
dattic haorlie an heuren mach.

Lackeye spreeckt totten drie coninghen:

Myn ghenadigst heer coninck begeert u precensie
en dat ghy hem bloot leght u saek end intencie.
De drie coninghen comen voor Herodes, deze spreeckt:
Weest willecom heren, hoe dientet verstaon
dat ghy van veer tot mywaerts coomt gegaon?

Coningh Kaspar spreeckt:

U edelheyt meughe ons verschonen
so wilc de oorsaek cortlyc ane toonen:
In Scheba onsen landen var
verscheen een sonderlycke star,
daor in eene maegt een kind doet draeghen,
merckt wel waor van wy u gewaghen.
Hier deur wier 't eerst ons openbaer
hoe dat den messias gecomen waer,
een coninck geboren over al
soot heir der joetsen dienen sal;
hem soecken wy vlytigh uyt alle magt,
dit heeft ons op de reyse gebragt.

Coningh Herodes spreeckt:

(tot zichzelf)

Hoe, hier te lande heyt sulx geschiet,
vreemden bekent, myn egter niet?

(tot de koningen)

So tyt nae Betlem te deuser stonde,
so danich kint en wort hier niet gevonden.
Reyst henen 't soecken. En daor ghy sult
hebben anbeden end seffens bedoelt,
bootschapt het myn, op dattic het weet,
dattic als eersten mach syn bereet,
dattic oock tottet kint mogt reysen
hetzelve aanbidden gelycker wysen.
Doet sulx ghy heren te mynen gerief,
't kint met vereren waor' my lief.

Coningh Kaspar spreeckt:

U edelheyt, soo wyt mogten vinden,
brenghemme u kondschap van het kinde.

(De Koningen gaan ter zijde.)

Coningh Melchior spreeckt:

Nu wel aan!
wy tyen van Hierusalem van daen.

Coningh Balthasar spreeckt:

Siet an, de sterre gaot veur ons uyt
dwelc ons reets heeft geleyt
int ryc van oriënt
daor wy 't kindeken hebben erkent.

(AF)

Coningh Herodes spreekt:

Die maor en ontroert my niet weinigh den sin
wylc slechts een vreemden coningh bin
en geenen regten. Gaot lakey
roept ras de schriftgeleerden tot my
end overpriesters, op dattic hore
waor den nieuwen coninck sal worden geboren,
soot heir der joetsen dienen sal.

Lackeye spreekt:

Ghenadighe coningh, 'ck verstae u wèl,
wil sonder dralen end also snel
uytet gantse lant van hende en varre
de overpriesters byeen vergaeren.

(Lakei haalt Kaifas, Pilatus en Jonas met enig talmen en veel luidruchtigheid van hun banken. Hun uitspraak is joodsch, hun gebaren zeer levendig; alle drie zijn gestaag in beweging, kussen zichzelf op de schouders, springend in gebukte houding (de Tefillim.), vallen elkaar, bij Herodes gekomen, in de armen, slaan de handen in elkaar en spreken, met begeleidende gebaren, de laatste woorden van Herodes in koor na.)

Kaifas spreekt:

(vlak bij de koning staande, luid en bijna onverstaanbaar snel)

Heer, ic Kaifas, myn eygenste lief,
heer, ic en doen u geen ongerief,
ic wilt al segghen op een haor,
wen coninghlycke majesteyt
het geenderley wyse niet euvel en duydt.

Herodes spreekt:

Spreekt heer, doet ongestraft gewagh
schoonet my grootlyc mishaege mach,
ic en hout u niet ten quade
mids ic my gheern van u liet raeden,
desweghen toch ic om u sont.
So seht my aen wat ghy bevont.

Kaifas, Pilatus ende Jonas spreken:

(door elkaar)

Ghenadighe coningh, tleyt claor veurder hant,
in de stadt Betlem int joetse lant,
so as de scriften wysenet uyt,
so asset veers van den psalmmeester luyt:
de soon sal boven syne vianden gaon,
boven allen so teughen hem op sellen staon,
veul volleckte hem volghen sal op aarde!
Sy sullen in hem geseghend worden!
Syn naom sal hieten Immanuel
doet claorlyc vermellen Ezechiël:
want boeter ende honingh sal hy eten
ent goeje verkiesen, het quaaie vergeten.

Coningh Herodes spreekt:

Hoe cost ende mogt dit efter syn:
uyt de maegde geboren een kindekyn?

Kaifas spreekt:

Het staat der vroue sal der slanghe den kop vermorselen.

(zij trappen met de voeten)

en alt verlorene sal hy weeromme bringhen.

Herodes spreekt:

Een maghtich coningh sprack tot my
en sonder schroom vermonde hy:
in Betlehem wiert van haor vernomen
sy ons tot solaes een verlosser geeomen,
geregten heerscher en herder goet
welc ons algaeder regeren moet.
Nu mogtic seker syn ende gewis
oft hiermet eene waarheyt is:
Myn ryck staet hier in groot gevaor
wattic u segghe dat is waor.

Kaifas spreekt:

Heer, so en dorf ment niet verstaen
als soude u rycke te gronde gaen:
een coninck sal hy worden geagt
maor niet en heerschen mit conincklycke magt,
verwesen sal hy syn ter doot,
syn eygenst volleck tot een spot.

(zij steken alle drie hun tong uit)

Herodes spreekt:

Twaor beter sulx te veure comen
dat jonck hem tleven wier benomen,
eert volck hem schaerde an syne syde
ent ghaf ten lest een bloedigh stryden
so altemets een coningh quam tot myn.

Pilatus spreekt:

Conincklyck majesteyt, wilt nog verduldich syn
en blyft in uwen moet getroost
tot dat de coninghen van oost
weder keeren en brenghen u konde
of syt aldus hebben bevonden.

Herodes spreekt:

Int joetse lant - so staet te vresen -
mogtet te veuren ruchtbaor wesen.
Nog gisterdaegs wiert ons gemeld
hoe een engel quam totten schaepers opt veldt
en bootschapte haor dat geboren was
een nieuwen coningh. Heer Kaifas,
seght waer geboren wort mit al
wient heir der joetsen dienen sal;
wat segghen hier van U profeten?

(De schriftgeleerden kijken in hun papierrollen.)

Jonas spreekt:

Sy doene allen eenparighlyc weten:
Christus den coninck is uytvercoren
in Betlem sal hy worden geboren,
de stadt dwelc in Judea leyt.
Soo ist van profeten ane geseyt.

Herodes spreekt:

Algoet
laet af en swyght alsnu
ick heurde alree genogh van u;
maekt u van hier.

(Zij gaan snel naar hun bank terug, gooien die om en vallen over elkaar heen.)

Ic will te deghen
en regts die saeke overweghen
en rigt myn sin en mynen moet
op dattic vergiete het kint syn bloet;

(Duivel lacht achter het toneel.)

des lacht den duyvel inder hel,
past het hem wel, den gua ghesel?
O mostic geraeken in sullicke noot
het waor my liever ic lagh er reets doot.
Wat staet te doen in deusen daghen
te spreken laes, ic moet versaeghen
ende versincken in sulck ellend
al eer ick come an myn end.
Hoe loonics als daor van myn hoofd
de coninghscrone wort gerooft?
Is geen die my de hant wil reyken?
Oft geesten syn of myns ghelycken
ic had my gheerne haor verkocht
of se veur immer volghen mogt.
O wee, is nyemant soot vermogt?
Is geen daor so by my wilt staon?

(Duivel springt lustig binnen.)

Duyvel spreekt:

Wie daor, wie hier? wat schort er an?
Ic en laet van u te ghener tyt!
Seght aen, wat is u swaericheyt
dat ghe u noot so fel doet claeghen?

Herodes spreekt:

Van anghsten soudic vast vertsaeghen,
wyl een nieuwen coninck geboren is
over 't lant der joetsen vercoren is:
waor heen ic armen duyvel, ach!

Duyvel spreekt:

Swyght stil, ic bin vant selfden slagh!
Geen duyvel en laet oyt syns gelycken,
ic hellep u oogmerck flux bereycken,
op stel ende spronck isset gedaen:
den nieuwen coninck sal ons niet ontgaen:
'ck bin hem so wel gesint als ghy,
volgeeren schaffic raet hier by!
Dies maekt u op, geen uur gewagt.

Herodes spreekt:

Ghesel, op iet bin 'ck noch bedacht;
so ic se alle ylinc doe deursteken,
men mogtet op my selven wreken;
sulck guat en wort wis niet verschoont
doch mit gelycker daet beloont.
Hoe mogtic my daor teughen keeren?

Duyvel spreekt:

Een oghenslach - en 'ck salt u leren;
wilt ghy oock duyvel syn, so merckts, so merckts:
in toren ende gramschap onvervaert
de ongeborenen selfs niet en spaert,
noch wyf noch kints u niet ontferm,
sy meughen syn ryck, sy meughen syn erm.
Ghy sult ombrengghen alle knegtjes kleyn
so tweujaorigh en daor onder syn;
dan doenic laghen in myne vuyst
kreck of den vos een gansjen muyst.
Dies maek u op, geen uer gewagt;
ic vaor in naeme Bix Bax
tot mynen ghesellen roek ende rat.

(Duivel af. Herodes sluit zich aan bij de kompany.)

De kompany singht omme gaande (lied 4)

*Mit God so willenme ons liedeken vrolyck doen klincken!
deet nu Herodes dit woort vernemen,
gedrieën synse gegaen,
de star blonck veurse henen,
in Betlehem bleve de star stil staen.*

(lied 5)

1.
*Geboren is in Betlehem
al in den stal
een kind dwelcs ryck niet en eynden sal.
Dies juyght vant jaer Hierusalem,
ja, Christus de heer wy singhen hem,
lof seyner moeder reyn,
al met haor kindekyn.
Christus de heer wy prysen hem
met onsen vreuchdensanck,
met onsen vreuchdensanck.*

2.
*Het leynt vant jaer in Betlehem
in krebbe cleynt,
syns rycks en sal geen eynde syn.
Dies juyght vant jaer Hierusalem,
ja, Christus de heer wy singhen hem
lof seyner moeder reyn al met haor kindekyn.
Christus de heer wy prysen
hem met onsen vreuchdensanck,
met onsen vreuchdensanck.*

(Kompany af)

(Duivel verwijdert den zetel van Herodes. Pagie brengt een krukje voor Maria. Engel, Maria, Josef en de drie Koningen op.)

Coningh Kaspar spreekt:

Verlaet o heer
ons nemmermeer!
verlight onse oghen inder noot
dat wy niet en eynden in de doot,
geley ons, heer op regte baen
dat wy alhier niet en dwaligh gaen
en leert ons de gheboden dyn.

Coningh Melchior spreekt:

Welc deuser twee paden macht regte syn?
Coningh Balthasar spreeckt:
Siet, hier de star doet stille staen,
laet ons inden stal tottet kinde gaen,
Got moet u groeten, lief maegdelyn,
is hier dien wy soecken, het kindekyn?

Maria singht (lied 6)

*Hier leyt dien ghy soeckt, goe heren myn,
in doecken gewonden het kindekyn.*

Coningh Melchior spreeckt:

Nu welaen!
opgedaen ons geschenck ende offer
wieroock, mirre endet rode gout.

(Pagie op. Hij neemt van elken koning den staf en reikt hem een offerschaal.)

Coningh Melchior singht:

*Psallite unigenito
Christo, dei filio
psallite redemptori,
domino puerulo,
jacenti in praesepio.
De coninghen singhen:
Wie onser sal den eersten syn?*

Coningh Kaspar spreeckt:

Als oudsten sy an U die ere;
treet toe wy vollegghen u gheren.

Coningh Balthasar spreeckt:

U coomt sy toe, gae ghy te veuren.

Coningh Melchior spreeckt:

An ere en is my niet gelegghen;
ic gae mit Got, niet langh gewagt
en 't kinde nieue jaer gebragt.

Coningh Melchior knielt, doet offeren:

Gegroet syt ghy o heiligh kint,
geloeft sy Got dattic u vindt,
van verre reyse comen wy
u ane treffen te regter ty.
Ic wil u offeren 't rode gout,
ic bid my in genae behout. -
Brengh troulyck groot het kinde teer
en hebt het oudren hooch in eer.
Voorwaer, gh'en sultet niet beclagh
en neemt voor lief myn luttel gave.

Coningh Kaspars offeringhe:

O edel coningh, o edel heldt,
hoe is u woningh so arrem bestelt,
wie mogt u soecken in den stal,
is dit u conincklycke sael?
Een star heeft my tot u geleyt
dien lof en ere moet syn geseyt.
Veel edel coningh t'aller stond

sallic u prysen mit mynen mond
en roemen wyt ende breyt u name;
so wilt veel edel heldt ontvaen
de vrugt myns lands, de mirre goet,
nu bidde ic dat ghy my behoet
bewaert int regte Betlem my,
in uwen naeme ic henen ty.

Coningh Balthasars offeringhe:

O coningh teer aensiet oock my
daor en is geen hoghe heldt als ghy,
u begere ic uyt 's herten gront,
een star ginck veur tottic u vont;
neemt aan het offer, de wierroock goet,
daormet men coninghen eren moet,
heer, wen ic dickmaels comm na deusen
wilt myns oock immer ghenadich wesen.

Josef spreeckt:

Myn goede heren, vergelde Got
dat ghy tot ons gaaamt in onse noot
en mit u giften hebt bedaght,
Got hebbe u in syne wagt,
ons kindeken van gaven ryc
sallet u lonen mildelyck.

Maria singht: (lied 7)

*Goe heren, van herten danck geseyt
van gaven end offerveerdicheyt,
spoet ende jonst moogh't u verlenen
op uwen verd'ren wegh van henen.*

Coningh Kaspar spreeckt:

Nu welaan, goe Josef myn
bevolen sy u het kindekyn,
geen vlyt noch sorghen niet en schoont,
van Got de heer worde u gheloont.

Coningh Balthasar spreeckt: (zegenend.)

Nu bewaere u den almaghtigen Got
van kommer, anghst end aller noot,
u eeuwighen vader doe u bewaeren -
mit Got so moetenme henen vaeren.

(Pagie brengt de offerschalen weg en geeft elke koning zijn staf weer.)

Coningh Melchior spreeckt:

Nu willenme weerom tot Herodes reysen
ende plaats van het kinde ane wysen,
doch willenme hier wylen over nagt
want alree heyt den avent het duyster gebragt.

(De koningen knielen, leunend op hun staf.)

De drie coninghen singhen inslaepende: (lied 8)

Ic laghe in eene nagt en sliep.

De Enghel treet voor de coninghen ende spreeckt:

Ghy heylghe coninghen van oriënt,
Got den almaghtighen my tot u sent,

dat u door myn wiert openbaer
dat ghy vermyden mooght alsulck gevaer,
dat ghy niet en wederkeert de baen
tot coningh Herodes den turan.
Want Herodes toornet heimeelick sonder maeten,
Got leyde u huyswaert op anderen straeten.

De coninghen ontwaeken.

Coningh Melchior spreeckt:

Een sonderlicken droom ic horen waende,
als of een inghel my vermaende
dat wy souden myden Herodes huys
en deur andere wegghen volbrengghen de reys;
want Herodes draegt in synen moet
hoe hy soude vergieten het kinde syn bloet.

Coningh Balthasar spreeckt:

Desgelyck heb oock ic vernomen
van den inghel, in onse slaepstee gecomen,
dat Herodes gerigt heeft synen sin ende moet
op dat hy vergiete het kinde syn bloet.
Herodes, is selcx u beus begeren
so wagten wy ons tot u weder keeren.

De coninghen singhen heengaande: (lied 9)

*Balthasar, coninck, daelt uan den berrigh neder
daer hy dat kindeken vinden dede,
ja also vinden dede.*

(AF)

De enghel treet op ende spreeckt tot Josef:

Josef, Josef, gotvruchtig man
merckt watic u wil segghen aen
van Gode die my tuwaert sont:
Maria neemt tot u terstont
metgaoder 't kinde hoch van naem,
vliedt naet Egyptelant te saem
en weest aldaor tot op de tyt
dat ic 't sal hebben aen geseyt.

Josef spreeckt:

O waor sullenme henen inder nagt
wie hadde oyt sulck ellend gedagt,
wy en kennen nae dit ofgelegnen
Egyptenland geen straet noch wegghen,
daor ons belagghen boven dien
gedierte wildt ende roverslien.
't Is vol perycklen, oock maghtigh veer.

Maria singht (lied 10)

*Ons sal geleyden Got den Heer
voert de synen veylighe straeten.
Salse nimmermeer verlaeten,
sal syn enghel mit ons senden,
ons regeren sonder ende.
Hier on staet op, syt wel gemeyt
eg maektet eselken bereyt.
Josef staet op ende spreeckt:
O heemstee goet, dat Got u hoet*

*nu het eenmaal so wesen moet;
in Godes wil sallic my gheven
om nae syn eerst ghebot te leven.*

Maria singht:

*Ade, ade, nu leyt ons Godes hant
van hier en tot het veer Egyptenlant.*

(Josef en Maria af. Pagie haalt het krukje weg. Duivel brengt de zetel van Herodes. Herodes treedt op met lakei en hoofdman.)

Coningh Herodes spreekt:

Schoon ic met sorghen deet bedencken
hoe dat ic rycklic sou beschencken
de wysen uytet oostenlant
mit sluwheyt en mit rapper hant
als oock den nieuwen coninck goet,
so speur ic doch in mynen moet
dattic van haorlie ben bedroghen
en sy my hebben veur geloghen.
In anghsten leef ic gruwbaarlyck
dat also dra myn coninckryck
gering wort en heyt ofgedaen.
Nu ist van node ras beraen
hoe offic deuse saecken wend
dat ic behouden magh myn regiment,
ic sin het eene en voort het aer,
'ck wick ende weegh hoe ic dien coninck daer
mogh vatten, en gestaegh bedenck
wat ic hem bieden sal veur een geschenck.
'ck wilt soetjens an ende oock mit loosheyt doen
gelyck de vos besluyt een malsch kapoen,
dan dryft hy listighlic syn spel
en doet het vanghen alte wel;
gelyck de kat de muys verslindt,
soo willic om gaon mittet kint.

(Duivel fluistert hem iets in 't oor.)

Seer plotslyc staot my nu veurt oogh
hoe of ict kinde vatten moogh:
met myn krygsvolck willick gezwind
om brenghen so menich cleyne kint,
in gantse Judea brengh ic voorwaer
de knegtkens om 't leven alle te gaor;
wat deert my of int gantse lant
de moeders kryten moord ende brand,
soo ic myn ryck slechts cost beërven
niet en geraecke int verderven.

Maria gaet tot Herodes en singht: (lied 11)

*Magtighe coningh, gedenckt aan barmherticheyt,
dat ghyt eenmaal niet rouigh en syt
so ghy vergiet der onschuldighen bloet,
bedenkt, magtighe coninck, wat ghy doet. -*

Herodes spreekt:

Packt u gezwind van hier, dwazin!
Wat laot ghe u mit mynen saeken in?
Benomen wort my 't regiment
sooc niet en spoede dit onheyl wend.
Wout ghy my dan verordineren?
Een coninck en salmen niet regeren!

Ghy knegten hebt vernomen wel
uws heren ghebieden ende bevel:
siet hier het conincklyc mandaat
soo'ck opterstont uytveerdighen laet;
tot alle landpaelen condighet af,
elk hem er nae richte op swaerste straf.

Hoofman spreekt mandaat:

Haor conincklycke majesteyt
deur een gestreng mandaat bevolen heyt
dat men om brenghe alle knegtkens cleyn
so twoujaerigh en daor onder syn.
Hier en sal niet baeten goet noch geldt,
also heytet onsen heer coninck bestelt.
Een yeder die het ghebot sal weerstreven
salt boeten mit haaf, goet ende leven.
Judas comt tot Herodes en spreeckt:
O, wee O, wee het felle mandaat!
Des coninghs magt over ons leven gaet,
onse kinderkens moetens worden gedoot?
Ach, wat salt gheven smert, pyn ende noot!

Herodes spreekt:

Dit woort sy aenstonts mitter doot bekocht
grypt hem, hy worde int prisoen gebrogt.

Hoofman spreekt tot Judas:

Ghy booswicht, wildy den coningh weerstreven,
tsal u costen haaf goet ende leven.
Ist niet beter de kinderkens sturven alleene,
dat als wy algaeder verdurven mit eenen?

(Hij legt de punt van het zwaard tegen de hals van de jammerende Judas en brengt hem weg.)

Pauze

Herodes spreekt:

Loopt lackey, bringht my opt termyn
den also getrouen hoofman myn.

(Lakei haalt den hoofman.)

Herodes spreekt:

Siet hier, hoofman, neemter dit sweert
ende vier dusend manschap mit haor best gheweer
ende gaot heen overt geberregt mit spoet
end' alle knegtkens cleyn ombringhen doet!
Neemt, seggic u, geenderlei steeckpenninck an,
want op straffe des levens comtet u staen:
doodt ghy de kinderkens alle ghelyck,
meughense erm syn, jonc ofte ryck;
soldye schenck ic u tweevoud,
lonen salc u mittet rode gout.

Hoofman spreekt:

Dat conincklycke majesteyt
te deuser uer bevolen heyt
hebbic mit vreuchden ane geheurt,
oock wel vernomen weurt veur weurt:
Ic doent u sweren by hoochste trou,
volgaeren sulcx volbrenghe sou

want myn gantse sin ende moet
rigtig hier nae haeken doet.
Ic wilde ic hadse veur my staen.
'ck en soude wis niet ledich staen
doch met dit sweert soudic gezwind
ombrenghen so menigh cleyne kint!
het hert int lyf my laghen doet
als ic sien druypen 't rode bloet;
dan lykentet een brulochte
daorse veul kalvers en koebeesten slogten.
Wel an, mit haesten ic my bereyt
te doen dat my conincklycke majesteyt
ernstlyc gheboden heyt. Lackey, coomt ras,
slaot ghy mit myn er oock op los!

Lackeye spreekt:

Ja heer, van stond aen willic houen ende steken
so veul ic can; 'ck laot my niet besteken.

Hoofman spreekt:

Ic sien een drom knegten ende trawant,
ic meen tsy een colfjen nae haorlie hant:
wel nu, heer coninck, hebt goeden moet,
wy sellen vergieten het kinde syn bloet.

(AF)

Pauze

(De kompany staat op en staart hen na.)

Hoofman gaat binnen ende spreekt:

Conincklyc majesteyt, nu gheeft wel agt;
een maol hondert dusend vier en veertigh en acht
heb ic mit eyger hand omt lyf gebrogt,
wel nu, heer coninck hebt goeden moet,
wy deden vergieten het kinde syn bloet.

(Werpt een pop voor 's Konings voeten.)

Krygsknecht comt en spreekt:
Tagentig dusend is myn getal
die ic bragt om tleuen over al,
den deusen deet ic 't laosten packen
en deet hem wip! synen kop af hacken.

(Werpt Herodes de pop voor de voeten.)

Lackeye spreekt:

Conincklyc majesteyt, merckt an dit wigt
hoe ic desselfs mandaat hebt uyt gerigt:
twee dusend heb ic er gebragt omt leven
en deusen an syns moeders borst gegrepen.

(Doet hetzelfde.)

Coningh Herodes spreekt:

Hebt danck ghy knegten al drieën ghelyck,
ic wil u schencken myn hallevē ryck!

(Hoofdman, krijgsknecht en lakei af.)

Duyvel spreekt: (draagt een kleine duivel)

Ghenadighe coninck, bin oock weerom gecomen
en heb myn kinders oock mit genomen,
die hebben haorselvs dorren vermeten
uut minen sack de braetworst te eten;
eer dat ics gonne een bete brood,
eer slanick 't neer en 't leyt morsdood.

(Werpt hem neer en gaat af. Hoofdman, krijgsknecht en lakei komen op.)

Hoofman spreekt:

Conincklyc majesteyt, ic bid om verschoningh:
wy en vonden niet den nieu geboren coningh
of wy oock sochten naer ende veur,
van den coninck en hebben me niet geheurt;
alevel alle knegtkens cleyn
so tweujaorigh en daor onder syn
bragtenme om nae 's heren woorden;
ic meene 't is volbragt geworden.

Herodes spreekt:

Daor ghy hem niet en hebt gedood
staet vast dat hy uytet ryck ontvlood.
Nu is myn leven schier verloren
mids dat een nieuwen Got hier is geboren;
selfs willic sien waorc hem can vinden,
ay, costic hem in Betlem in den stalle vinden!

(Hoofdman en krijgsknecht af.)

Pauze

O smart, o bittere smart
hoe is my bangh omt hart.

Lackeye spreekt:

Een appel end een mes bringht haestiglyc
dattic myn here laefenis reick.

(Duivel brengt een appel, die de Lakei aan Herodes geeft.)

Enghel singht, aghter Herodes staande (lied 12)

*Herodes, Herodes, ghy snoode tyran,
wat deden d'onnoosle kindjens u an,
dat ghy so deet verderven?
Wagt, nu coomt ghy de doot te sterven.*

Herodes spreekt:

Wat helle glans heeft my omvaen,
ach, ach, myn leven heyt gedaen,
loopt, lackey, bringht my opt termyn
den also getrouen hoofman myn.

(Hij komt.)

Herodes spreekt:

Siet aan hoofman, neemt dit present
wilt u vereren al veur myn end
het tydlic goet hebbic te seer geagt
dies heeft den duyvel my ten val gebraght:
nu vaer ic henen in abrahams hof.

(Hij zinkt ineen, zijn kroon valt.)

Enghel spreeckt:

Ghy helleghheesten wagt hem af,
en voert hem 't uwaert, tot u nest,
die staeg u diener is gheweest
en kleedt hem als een coninck schoon
en set hem op de helle-croon.

(De engel zet hem een kroon met vlammen op.)

Hoofman, Lakeye en Krygsknecht spreecken:

Wat baet de hoghe troon
wat sceppter ende croon
sceppter en regiment
tgaet alles ras ten end.

(AF, Engel eveneens)

Duyvel comt ende spreeckt:

Buckt u Joostjen, buckt u,
Doet u an suere melleck versaeden
en hebtet vet in de kan gelaten.

Herodes spreeckt:

O duyvel, laet my langher leven,
een juck swart ossen sallic u gheven!

Duyvel spreeckt:

Neen ic, neen
u wilc alleen.

Herodes spreeckt:

O duyvel, laet my langher leven,
een span swart rossen sallic u gheven!

Duyvel spreeckt:

Neen ic, neen
u wilc alleen.

Herodes spreeckt:

O duyvel, laet my langher leven,
myn halve coninckryck sallic u gheuen!

Duyvel spreeckt:

Ei, wat sullenme stryen gins en weer,
onser syt ghe maor alte seer!
Daor comen er meerdere nogh by myn
in de hellepyn,
ghy en sultet alleenlich niet syn.
Wagt, efkens sien of ghe oock swaor syt.
Span ic an een paor katten
Span ic an een paor ratten
Span ic an een muysenpaor:
rits, rats, mit hem ter helle voor.

(Af met Herodes)

Hoofman spreeckt:

Ach, wat heeft myn heer coninck bedreven,
dat hy de kinderkens stond nae 't leven,
hadde ic het, lacie, eer bedacht,
ic en hadde se wis niet om gebraght;
ach cost icx nogh erlanghen,
an den hoochsten boom mogt ic wel hanghen!
ach cost icx nogh bedencken,
in de diepste see mogt ic wel sincken!
Doch wil ict op myn heer coninck wreken
en met dit sweert my selven deursteken.

(Hij doorsteekt zich.)

Kompany singht, ommegeende (lied 13)

*Wilt singhen end jubileren
Jesu den massiae,
die de wereld doet regeren,
is een soon Mariae
en leyt in het krebbeken
by 't osjen end eselken.
Suja, suja, suja, suja, kindekyn,
ick ben u, ghy syt myn.
Jubelt springhend,
jubelt singhend
hodie, hodie, hodie is geboorn
Christus sone Mariae,
en heeft van ons of genomen
alle leed, alle leed, alle wee.
Helpt ons spoede tot u comen
O Christe.*

De Enghel spreekt:

Aghtbaere, seer vroede, goetgonstighe heeren,
oock deugtsaeme vrouwen ende joncvrouen in alle ere.
Wiit altegaer niet euvel duyden
dat wy ons spel vertoonden voor uluyden,
'ck bid so wy guamen veuls te cort,
't ons niet en aengerekend wort
maer alles wat wy schuldich bleven,
onse onkunde mach syn toegeschreven:
Hiermet elckeen het alderbest betracht,
so wenschenme van Got almachtig een goede nagt.

(AF)